

Autor: MICHAIL ŠOLOCHOV

Název díla: OSUD ČLOVĚKA

Autor:

Michail Alexandrovič Šolochov (1905–1984)

- ruský (sovětský) spisovatel, publicista, novinář, učitel, politik, nositel Nobelovy ceny
- narodil se v Kružilinu ve Věršenské stanici na řece Don za carského Ruska
- z rolnické rodiny
- v jeho rodném kraji probíhala občanská válka, která se promítla v jeho díle
- začínal poezií, psal již na gymnáziu, které nedokončil
- r. 1922 se odstěhoval do Moskvy, vystřídal více zaměstnání (zedník, kameník, účetní, novinář)
- v Moskvě se stal členem literární skupiny Mladá garda
- od r. 1936 žil ve stanici Vjošenskaja
- r. 1932 vstoupil do Komunistické strany SSSR, byl členem ústředního výboru KSSS a vedení Svazu sovětských spisovatelů
- byl poslancem Nejvyššího sovětu SSSR
- dopisem přesvědčil Stalina o nelidském zacházení se sedláky, bylo jim zasláno obilí – zachránil tisíce životů
- r. 1938 vystoupil proti masovému věznění, za což byl obviněn z velezrady, ale nakonec byl povýšen
- ve 2. sv. válce pracoval jako válečný dopisovatel deníku Pravda
- za dílo Tichý Don mu bylo uděleno státní vyznamenání, v r. 1960 získal Leninovu cenu a r. 1965 Nobelovu cenu
- zemřel v rodné Vjošence
- jeho rukopisy údajně shořely při bombardování rodné vsi
- nepřekladanější rusky píšící spisovatel
- jeho díla byla povinnou četbou v celém východním bloku
 - **zařazení autora do uměleckého směru**
- reakce na 2. sv. válku ve světové literatuře
- odraz války: protest proti válečné krutosti, patetická oslava hrdinství, statečnosti, směšné sarkastické scény, zobrazení hromadného vraždění, celkové satirické zobrazení války s humorným podtextem
- ukázka odvahy vojáků: Boris Polevoj, Alexandr Fadějev, Michail Šolochov
- satirické zobrazení: P. Ryan, J. Heller
- literatura s židovskou tematikou: R. Merle, W. Styron
- česká válečná literatura: J. Drda, J. Weil, J. Otčenášek, A. Lustig, L. Fuks

- **určení století, v němž autor tvořil**

1. a 2. polovina 20. století

- **určení dalších autorů stejného um. směru**

Ruská literatura:

Boris Polevoj (1908–1981)

- novinář a prozaik, autor literatury faktu
- ve 2. sv. války byl frontovým dopisovatelem

dílo: *Všivákovy paměti*, *Výheň*, *Příběh opravdového člověka*

Alexandr Fadějev (1901–1956)

- prozaik, publicista
- partyzán, člen Rudé armády
- po Stalinově smrti kritizován, spáchal sebevraždu

dílo: *Povodeň*, *Porážka*

Mladá garda – nejznámější román o boji s okupanty

Americká literatura:

William Styron (1925–2006)

- americký prozaik
- účastník 2. sv. války (boje v Tichomoří)
- pracoval jako nakladatelský redaktor
- držitel Pulitzerovy ceny

Sophiina volba – o ženě, která je v koncentračním táboře nucena vybrat si jedno ze svých dětí a druhé poslat na smrt

Norman Mailer (1923–2007)

- [mejlr], spisovatel a novinář – autor reportáží a reportážních románů
- účastník bojů v Tichomoří
- držitel dvou Pulitzerových cen

dílo: *Nazí a mrtví* – protiválečný román s autobiografickými prvky

Americký sen, Katova píseň, Duch Děvky

Joseph Heller (1923–1999)

- americký spisovatel, satirický novelista
- roku 1975 profesor literatury City College
- v jeho dílech se odráží vlastní zkušenosti
- píše o 2. sv. válce (označen jako jeden z nejlepších satiriků po 2. sv. válce)
- projevem kritiky je černý humor, ironie až satira

Hlava XXII, Gold za všechny peníze

Německá literatura:

Robert Merle (1908–2004)

- francouzský romanopisec, dramatik a překladatel

Malevil – utopický sci-fi román

Dědictví otců – 13dílná historická saga

Smrt je mým řemeslem – román s tematikou koncentračních táborů

- **názvy (případně obsahy) dalších autorových děl**

- zpočátku ovlivněn expresionismem a naturalismem
- časté téma: kozáci, ruská občanská válka, druhá světová válka
- realistické pojetí děl
- všechna díla jsou poplatná době

Donské povídky, Azurová step – povídky, původně časopisecky

Tichý Don I–IV – život kozáků za první světové války, Velké říjnové revoluce a ruské občanské války

- hlavní hrdina Grigorij Melechov

Rozrušená země – dvoudílný román o kolektivizaci zemědělství

Škola nenávisti, Bojovali za vlast – práce z dob Velké vlastenecké války

Charakteristika uměleckého textu jako celku:

- **literární druh**

epika

- **literární žánr**

psychologická humanistická povídka (někde uváděna též novela, ale v textu není nečekaný zvrat)

- **literární forma**

próza

- **typ vypravěče**

ich-forma (vypravěč nemá jméno, pravděpodobně je jím sám autor)

- **dominantní slohový postup**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla**

Osud člověka – Povídky vypráví o životním osudu bývalého vojáka Andreje Sokolova.

- **posouzení aktuálnosti díla**

Poválečná ruská situace není aktuální. Stále aktuální je potřeba člověka mít někoho blízkého.

- **určení místa a času textu**

místo: horní Don, místo, kde vypravěč a Andrej čekají na pramici

čas: „první poválečné jaro“ – roku 1946

- **stručné nastínění děje**

Vypravěč cestuje do šedesát kilometrů vzdálené vsi, cestou přebrodí řeku a na druhém břehu potkává bývalého vojáka, řidiče jako on, s asi šestiletým chlapcem. Společně čekají na pramici a voják zatím vypráví o svém životě.

Brzy se oženil a našel si hodnou ženu Irinu, se kterou měl dvě dcery a syna. Nežili si špatně, postavili malý domek, ale on musel narukovat. Ve válce byl dvakrát raněn a padl do zajetí fašistů. Ti neváhali zastřelit toho, kdo se jim nelíbil. Na noc nahnali zajatce do kostela, kde vyslechl hovor dvou dalších; jeden chtěl udat druhého. Ráno udavače vlastníma rukama zadusil, byla to jeho první vražda. Brzy se mu podařilo utéct, ale byl dopaden a další dva roky strávil v lágrech po celém Německu. Kolem něj pomírali další a další Rusové, ale on, i když zesláblý a vyhublý, vydržel. Při práci v kamenolomu Andrej Sokolov řekl, že lámou kamene moc, a měl za to být zastřelen komandantem Müllerem. Byl předveden a měl si před smrtí připít na německé vítězství, což odmítl. To se Müllerovi líbilo, nechal ho žít, a dokonce mu věnoval chleba a špek. O všechno se poctivě rozdělil s ostatními vězni.

Poté byl přeložen do Porúří, kde pracoval jako řidič majora. Němci tou dobou už nevyhrávali a jemu se zachtělo zpět k Rusům. Vymyslel plán, přichystal si věci a přešel na druhou stranu i s omráčeným majorem a jeho aktovkou plnou důležitých dokumentů. Krajané ho řádně vykrmili a slíbili vyznamenání a možnost jet domů. Andrej napsal své ženě, ale odpověď zaslal soused. Irina a dvě dcery zemřely, na jejich domek spadla bomba. Jen syn Anatolij přežil, byl zrovna ve městě. Andrej jede domů, chvíli postojí nad trychtýřem, který zbyl po domě, a zase se vrací na frontu. Zanedlouho mu přijde dopis od syna, který už je kapitánem. Jejich cesty se zkrížily v Berlíně, ale než se stihli shledat, Anatolij byl zastřelen.

Andrej neměl nikoho, a tak se po demobilizaci nastěhoval ke svému bezdětnému příteli z vojny a jeho ženě do Urjupinska. Dál pracoval jako řidič a každý den po práci se stavoval v čajovně na sklenku vodky. Venku si hrál malý chlapec, sirotek, a Andrej se rozhodl vzít si ho za vlastního. Řekl mu, že je jeho tatínek a že ho konečně našel. Žili si spolu spojeně, jenže nedávno Andrej srazil krávu, odebrali mu řidičský průkaz a on se teď i se synkem stěhuje jinam, kde bude pracovat jako tesař.

Vypravěč příběhu po povídání s Andrejem sleduje, jak Andrej a jeho osvojený syn Váňa odcházejí k pramici. Uvědomuje si, kolik toho ruský člověk vydrží pro vlast.

- **určení smyslu díla**

Povídka ukazuje, jak válka poznamenala osud jednoho prostého člověka, který se nemůže nijak vzepít. Může jen přijímat to, co mu život přinesl, a on se toho zhostil se ctí.

- **pravděpodobný adresát**

Kdokoli, povídka nemá konkrétního modelového čtenáře.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla**

Povídka byla napsána roku 1957, je to Šolochovovo nejprekládanější dílo a jedno z nejpůsobivějších děl poválečné literatury vůbec.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramaturzií**

Povídka byla zfilmována roku 1959, režisér a zároveň představitel hlavní role je Sergej Bondarčuk. Film byl úspěšný i za hranicemi Ruska.

Úryvek k rozboru:

V noci přišel takový liják, že jsme všichni promokli skrz naskrz. Báň smetl buď těžký granát, nebo přímý zásah z letadla, a celá střecha byla napadřť rozbitá střepinami, ani v presbytáři se nenašlo suché místečko. Tak jsme se celou noc v tom kostele motali jak ovce v tmavém chlívku. Vprostřed noci jsem ucítil, jak mě někdo tahá za ruku a ptá se: „Soudruhu, nejsi raněn?“ Odpovídám mu: „A co bys rád, chlapče?“ On na to: „Jsem vojenský lékař, nemohu ti něčím pomoci?“ Postěžoval jsem si mu, že mi levé rameno lupe a otéká a že mě děsně bolí. Povídá tak nějak zostra: „Sundej si blůzu a košili.“ Stáhnul jsem to všechno ze sebe a on mi začal ruku v rameni prohmatávat svými jemnými prsty, ale tak, že se mi dělaly mžítka před očima. Skřípu zuby a povídám mu: „Ty jsi zřejmě zvěrolékař a ne doktor pro lidi. Proč mi tak mačkáš to bolavé místo ty mordýři?“ Ale on prohmatává dál a hudruje: „Ty máš největší právo křičet. Mně budeš něco vykládat! Drž se, teď tě to bude bolet ještě víc.“ A tak mi škubne rukou, že se mi v očích až rudě zajiskřilo.

Když mi otrnulo, ptám se: „Co to děláš, ty fašisto nešťastná? Mám ruku rozbitou na hadry, a ty mě za ni tak rafneš.“ Slyším, jak se potichu zasmál, a povídá: „Já myslel, že mě pravačkou bacíš, ale ty jsi zřejmě klid'as. A ruku nemáš rozbitou, byla vykloubená, tak jsem ti ji napravil. No, co to teď dělá, ulevilo se ti?“ A opravdu, cítil jsem, jak bolest polevuje. Poděkoval jsem mu upřímně a on šel dál v té tmě a potichoučku se ptal: „Jsou tu ranění?“ To je tedy opravdu doktor, jak má být! I v zajetí, i potmě koná své velké dílo.

● atmosféra úryvku

Pochmurná, válečná, trpící – Andrej Sokolov je zajat, nyní je ošetřován vojenským lékařem

● počet postav

2 – Andrej Sokolov a vojenský lékař

● charakteristika vystupujících postav (přímá, nepřímá)

Andrej Sokolov – muž, který vypravěčovi povídky vypráví o svém osudu

- obyčejný muž, pracovitý, miluje svou ženu a děti, povoláním řidič, bojuje za vlast, ve válce se chová statečně a vlastenecky

vojenský lékař – dobrák, pomáhá zajatým vojákům nezištně, obětavý

● charakteristika dalších postav

vypravěč – stojí v pozadí příběhu, je nezaujatým posluchačem

Váňa – pěti- nebo šestiletý chlapec, který ve válce přišel o oba rodiče, potřebuje cit, upnul se na Andreje

Irina – manželka Andreje Sokolova, hodná, tichá, starostlivá, nikdy manželovi nevyčítala, když přišel opilý, mlčky přijímala jeho prudší povahu

● vztahy mezi postavami

vypravěč + Andrej Sokolov – muži, kteří se potkali u řeky, oba jsou řidiči, Andrej vypráví vypravěči svůj životní osud

Andrej + Irina – manželé Sokolovovi

● zařazení úryvku do kontextu celého díla

Úryvek je z první poloviny povídky, kdy Andrej vypráví o svém zajetí Němci.

● použité jazykové prostředky

- jednoduchý, srozumitelný jazyk s hovorovými výrazy vystihuje prostého vypravěče
personifikace – *přišel liják*

hyperbola – *všichni jsme promokli skrz naskrz*

přírovnání - *celou noc jsme se v tom kostele motali jak ovce v tmavém chlívku*

hovorový výraz – *děsně, hudruje, škubne, rafneš, klid'as*

frazeologismus – *dělaly se mi mžítka před očima, skřípu zuby*